



Uşak'taki Tarihi Evlerde Çıkmalar

Elif Gürsoy

Uşak Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Uşak.

Öz

Geçmişten günümüze kent kimliğinin şekillenmesinde mimari yapılar önemli yer tutmuştur ve mimarlık tarihi içerisinde konutlar, tasarımı ve malzemesi ile bulunduğu coğrafyayı en iyi şekilde yansıtan önemli sivil mimarlık ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk evinin önemli bir ögesi olan çıkmalar, Uşak evlerinin büyük çoğunluğunda kullanılan bir unsur olarak görülmektedir. Genel olarak sade ve gösterişten uzak cephe düzenlemesi ile oluşturulmuş bölge konutlarında zemin kat üzerinde yer alan yaşama katının sokak ile olan ilişkisini sağlayacak şekilde düzenlenmiş çıkmalar, yapıdan yapıya farklılık göstererek çeşitlilik oluşturmaktadır. Tek çıkmalı, çift çıkmalı, kat çıkmalı olarak karşılaşılan örneklerin yanı sıra çıkma kullanılmayan veya tek katlı düzenlemelerinin de bulunduğu bölgede, 112 adet konut inceleme kapsamına alınmıştır. Çıkmaların genel olarak giriş cephesinde yoğunlaştığının tespit edildiği çalışmada kat çıkmalı örnekler sayıca daha fazladır. Dar sokak düzenlemesine rağmen gönyeli çıkmalı evlerin de sevilerek tercih edildiği tespit edilmiştir. Çalışma dahilinde, Uşak İli Merkez İlçede Aybey Mahallesi, Bozkurt Mahallesi, Işık Mahallesi, İslice Mahallesi, Karaağaç Mahallesi, Kemalöz Mahallesi, Küme Mahallesi, Özdemir Mahallesi ve Ünalın Mahallesi'nde inceleme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konut Mimarisi, Geleneksel Konutlar, Cephe Düzenlemeleri, Çıkma, Uşak.

Overhangs in Traditional Houses of Uşak

Abstract

Architectural structures are important in shaping the city from past to present. So residential architecture appears to be importance with design and material of the reflecting region in civil architectural products in architectural history. Overhangs bow windows, which are an important element of old Turkish houses, are utilized in most of the Uşak's old houses. Overhangs, which are constructed through plain and modest facade planning in the houses of the region to provide a relationship between the street and the living floor that is situated above the ground floor, are diverse and differ among buildings. In the region, where plans without overhangs or plans with single floors are also encountered in addition to examples with a single, double, or floor overhangs; 112 houses were included in the scope of the research. In the study, it was determined that overhangs were generally concentrated on the front facade, and the examples of floor overhangs were higher in number. It was observed that despite the narrow street planning, houses with angular overhangs were also fondly preferred. In this study analysis was performed in Aybey District, Bozkurt District, Işık District, İslice District, Karaağaç District, Kemalöz District, Küme District, Özdemir District ve Ünalın District in Central District of Uşak Province.

Keywords: Domestic Architecture, Traditional Houses, Facade Arrangements, Overhang, Uşak.

Uşak Evleri ve Çıkma Düzenleri

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra büyük oranda şekillenen Uşak ili kent dokusunda, en erken tarihli konut örneği 19. yüzyıl ortalarına ait olmakla birlikte, günümüze gelebilen geleneksel evleri ile Aybey Mahallesi ön plana çıkmaktadır. 1894 yılı yangını ile 11 mahallenin tamamen yok olduğu şehirde, yangından sonraki imar faaliyetleri ile halen kullanımı devam eden konutlar mimari açıdan Aybey Mahallesi'ndekiler ile büyük farklar da göstermemekle birlikte, 20. yüzyılda inşa edilmiş konutlarda taş ve tuğla daha yoğun kullanım alanı bulan malzemeler olmuştur (Sayan, 1997: 18-19).

Tek ya da üç katlı örneklerin bulunduğu Uşak'ta, Anadolu Türk konut mimarisinde olduğu gibi çoğunlukla iki katlı evler görülmektedir. Zemin katlar günlük ve kışlık ihtiyaca yönelik düzenlenmiş, evin asıl planını meydana getiren birinci katlar ise ikamet bölümü olarak kullanılmıştır. Uşak'ta, planlanmasında haremlik-selamlık ayırımına rastlanmayan evlerde, Anadolu Türk konut mimarisinde olduğu gibi, planın başlıca belirleyicisi ve merkezi sofadır. Sofanın konumuna göre, dış sofalı plan tipi ve iç sofalı plan tipi olarak iki grup ile karşılaşılır. Evlerin cephe düzenlemesi oldukça sade olup, arsanın konumuna göre ya da sokağa göre şekillendiği görülür. Ayrıca özellikle simetri ön planda tutulmuştur. Çıkma, silme, giriş açıklığı ve pencere sıraları cephelere hareket sağlayan öğeler durumundadır (Sayan, 1997: 99-124).

Çıkmalar, Türk evini dış görünüşü bakımından birbirine yaklaştıran en önemli etken olmuştur (Çetin, 2006: 19). Bir yapının üst katlarından dış mekana doğru taşan bölümü olarak görülen çıkma (Sözen-Tanyeli, 1992: 59), geleneksel Türk toplumunda aile ile toplum arasındaki mahremiyet ilişkisini de anlatmıştır (Çetin, 2006: 21). Dış ortama oldukça kapalı tutulan zemin katlara nazaran, üst katlar sokağı daha iyi görebilme ve algılama açısından sokağa taşabilmiştir. Böylelikle, asıl yaşama alanı olan oda ve sofaların boyutları daha çok büyütülebilmektedir (Çetin, 2006: 19).

Zemin kat duvarları sokağa taşamadığından, üst katlarda çıkma yapma eğilimi tüm bölgelerin karakteristiği olmuştur (Demirci, 2010: 323). Yerleşme düzeni içerisinde uygulanmış olan açık ve kapalı çıkmaların cephedeki konumu, dar cepheli konutlarda tek çıkma, çoğunlukla geniş cepheli konutlarda ikili çıkma, cephe boyu ya da gönyeli olarak kullanılmıştır (Kamarlı, 2008: 59).

1. Tek Çıkmalı Evler

Üst kattan dışarıya doğru tek bir bölüm halinde taşan görünümüyle karşımıza çıkan tek çıkmalar, bazı örneklerde cephenin merkezinde bazı örneklerde ise de merkezi dışında, bir kenar üzerinde kullanılmıştır.

Bozkurt Mahallesi Hisarkapı Ulu yolu 81 numarada yer alan, bodrum kat üzerinde iki kattan oluşan konut tek çıkmalı bir örnektir (Fotoğraf 1). Giriş cephesinin merkezine yerleştirilmiş tek çıkma ve eve giriş bölümünde kullanılan iki sütunla taşınan yuvarlak kemerli bölüm ile birlikte merkezi vurgu arttırılmıştır.

Özdemir Mahallesi Kuyu Sokak 24 numaradaki, zemin kat ve üst kattan ibaret konutta yine tek çıkma kullanılmıştır (Fotoğraf 2). Ancak çıkma cephenin merkezinde değildir. Aybey Mahallesi Kayrak Sokak 3 numaradaki konutta, Küme Mahallesi 1.

Elkurtaran Sokak 5 numaradaki konutta, Aybey Mahallesi İzci Sokak 48 numaradaki konutta, Küme Mahallesi Taslak Sokak 17/19 numaradaki konutta ve Küme Mahallesi Çatak Sokak 18 numaradaki konutta da benzer uygulama ile karşılaşılmış olup, evin giriş cephesindeki tek çıkma, cephenin merkezinde kullanılmamış olup simetriye yer verilmemiştir.

Tek çıkmalı evler içerisinde, kendine ait örtüsüyle diğer örneklerden ayrılan çıkma formu, cumba, sakız çıkma ya da kapalı balkon olarak adlandırılmaktadır. Üstü ve etrafı örtülü bu uygulamaların küçüklerine şahnişin veya şahniş de denilmektedir (Çetin, 2006, s.19). Bu tipi, diğer örneklerden ayıran en büyük özellik, dışarıya taşan çıkma cephelerinin oda ölçülerinden çok daha dar olması ve üzerlerinin ayrı bir çatı ile örtülmesidir. Kapalı bir balkon görünümündeki bu bölümlerde ayrıca çatı, seviye olarak evin çatısından daha aşağıda kalmaktadır (Demirci, 2010, s.332).

İncelenen örneklerden Özdemir Mahallesi Gediz Uluyolu 51 numarada yer alan konutta (Fotoğraf 3) ve Aybey Mahallesi İzci Sokak 36/38 numaradaki konutta (Fotoğraf 4) cumbaya yer verilmiştir. İki örnekte de cephenin merkezinde kullanılan cumbaların malzemesi, evin inşa malzemesinden farklı olarak ahşaptır. Aybey Mahallesi İzci Sokak 36/38 numaradaki konuta ait cumbada ayrıca demirden konsollar kullanılarak süslemeye de yer verilmiştir.

Uşak evlerinde açık çıkma ya da balkon kullanımı da söz konusudur. İncelenen örnekler içerisinde Küme Mahallesi Birgül Sokak 14 numarada yer alan, bodrum kat üzerinde iki kattan ibaret konutun ikinci katında bulunan açık çıkma, cephenin merkezinde yer almıştır (Fotoğraf 5). Aybey Mahallesi İzci Sokak 36/38 numaradaki konuttaki cumbaya benzer şekilde demirden yapılmış konsollar süsleme elemanı olarak da kullanılmıştır.

Benzer şekilde, Ünalın Mahallesi 1. Babür Sokak 12 numarada, Küme Mahallesi Birgül Sokak 12 numarada, Özdemir Mahallesi Cumhuriyet Caddesi Köşede yer alan numarası tespit edilemeyen konutta giriş cephesinde, Bozkurt Mahallesi Hisarkapı Uluyolu 30 numarada hem giriş hem de yan cephede tek çıkma uygulaması, açık çıkma şeklinde karşımıza çıkmıştır.

2. Çift Çıkmalı Evler

Üst katta iki adet çıkma ile de karşılaşılmakta olup, bazı örneklerde simetrik bazı örneklerde ise simetrik olmayan görünümler söz konusu olmuştur. İncelenen örneklerden Bozkurt Mahallesi Hisarkapı Uluyolu 83 numarada kayıtlı, zemin kat ve üst kattan oluşan konutta, üst katın merkezi zemin kat ile aynı düzlemde iken, iki yanda birer çıkma kullanılmış olup simetrik bir üst kat görünümü sağlanmıştır (Fotoğraf 6). Benzer düzenleme ile, Ünalın Mahallesi Müjde Sokakta ve Özdemir Mahallesi Cumhuriyet Caddesinde bulunan numarası tespit edilemeyen konutların girişinde karşılaşılmıştır. Ayrıca Bozkurt Mahallesi Hisarkapı Uluyolunda bulunan Halı Kilim Müzesi olarak kullanılan yapıda ve Bozkurt Mahallesi Hisarkapı Uluyolunda bulunan Atarürk Müzesi olarak kullanılan yapıda yan cephelerde de bu düzenlemeye yer verilmiştir.

Simetrik çift çıkmalı örneklerin yanı sıra, Küme Mahallesi Taslak Sokak 4 numarada yer alan, zemin üzerinde bir katın yer aldığı yapıda, üst katta çift çıkma kullanılmış ancak simetri göz önünde bulundurulmamıştır (Fotoğraf 7). Bozkurt Mahallesi Taslak Sokak 4 numaradaki konutta da bu örneğe benzer şekilde, giriş cephesinde simetrik olmayan çift çıkma kullanılmıştır.

Çift çıkmalı örnekler içerisinde ayrıca açık çıkma da yer almaktadır. Özdemir Mahallesi Cumhuriyet Caddesinde yer alan bodrum kat üzeri iki kattan oluşan evde, ana giriş cephesinde tek balkon yer almışken yan cephede çift balkona yer verilmiştir (Fotoğraf 8). Tek çıkmalı örneklerden cumbalı ve açık çıkmalılarda olduğu gibi demirden yapılmış süslemeli konsollar da kullanım alanı bulmuştur.

3. Kat Çıkmalı Evler

Üst katın boydan boya çıkma şeklinde değerlendirildiği örnekler, kat çıkmalı evler grubunu oluşturmaktadır. Kat çıkmalı örneklerin sayısı tek çıkmalı ve çift çıkmalı örneklere göre daha fazladır.

İncelenen örnekler içerisinde, üst katın tamamen belli bir oranda dışarıya taşırılması sonucu oluşan uygulamalardan biri Özdemir Mahallesi Gün Sokak 11 numarada yer alan konuttur (Fotoğraf 9). Yalnızca üst katın alt kata göre büyütülmesi amacı ile tasarlanmış bu uygulama ile ayrıca Bozkurt Mahallesi Yatkın Sokak 3 numarada, Özdemir Mahallesi Gediz Uluyolu 31 numarada, Ünalın Mahallesi Babür Sokakta yer alan numarası belirlenemeyen konutta, Aybey Mahallesi 1. Yurt Sokak 13 numarada, Aybey Mahallesi 1. Yurt Sokak 19 numarada, Aybey Mahallesi 1. Köme Sokakta yer alan konutta, Aybey Mahallesi 1. Yurt Sokak 41 numarada, Küme Mahallesi Şh. Ali Rıza Horasan Caddesi 2 numarada, Küme Mahallesi Çözgün Sokak 10 numarada, Bozkurt Mahallesi Hisarkapı Uluyolunda Halı Kilim Müzesi olarak kullanılan yapıda, Işık Mahallesi 2. Ocak Sokak 11 numarada, Işık Mahallesi 2. Çatı Sokak 5 numarada, Işık Mahallesi 2. Çatı Sokak 7 numarada, Işık Mahallesi Seçkin Sokak 3 numarada, Işık Mahallesi Seçkin Sokak 18 numarada, Işık Mahallesi Tirit Sokak 3 numarada, giriş cephelerinde karşılaşmıştır. Ayrıca Özdemir Mahallesi Çıkrık Sokakta yer alan numarası belirlenemeyen yapıda, Özdemir Mahallesinde köşede yer alan binada, Karaağaç Mahallesi Gediz Uluyolu 61 numarada, Küme Mahallesi Taslak Sokak 23 numarada, Küme Mahallesi Çatak Sokak 21 numarada, Küme Mahallesi Çatak Sokak 4 numarada, Özdemir Mahallesi Yılmazataksor Sokak 17 numarada, Bozkurt Mahallesi Güneş Sokak 1 numarada, yan cephede kat çıkması kullanılmışken; Özdemir Mahallesi Gediz Uluyolu 47 numarada, Küme Mahallesi 1. Irak Sokak 16 numarada ise hem giriş hem de yan cephede uygulanmıştır.

Örneklerin bir bölümünde üst katın tümü boydan boya bir çıkma şeklinde değerlendirilmişken ayrıca tek çıkma ile de belirtilmiştir. Tek çıkmalı örneklere benzer şekilde merkezi ya da merkezi olmayan uygulamalar ayrıca kat çıkması ile daha fazla ileriye taşıntı yaparak vurguyu arttırmıştır. Üst katta yer alan kat çıkması ile birlikte üst katın merkezinde tek çıkması bulunan örnekler içerisinde Özdemir Mahallesi Gediz Uluyolu ile Çıkrık Sokak köşesinde yer alan, bodrum kat üzerinde iki kattan

oluşan konut bulunmaktadır (Fotoğraf 10). Merkezde yer alan tek çıkma ayrıca iki ahşap sütun ile taşınmakta olup merkezi his arttırılmıştır.

Bozkurt Mahallesi Gediz Uluyolu Sokak 18 numarada, Özdemir Mahallesi Gün Sokakta köşe binada, Karaağaç Mahallesi Gediz Uluyolu 62 numarada, Karaağaç Mahallesi Gediz Uluyolunda bulunan evde, Karaağaç Mahallesi Mimar Sinan Caddesi 86 numarada, Aybey Mahallesi 1. Yurt Sokak 65 numarada, Aybey Mahallesi 1.Köme Sokak 16 numarada, Köme Mahallesi Şh. Ali Rıza Horasan Caddesi 4/a numarada, Köme Mahallesi Taslak Sokak 23 numarada, Köme Mahallesi Çatak Sokak 21 numarada, Bozkurt Mahallesi Hisarkapı Uluyolunda Atatürk Müzesi olarak kullanılan yapıda, Bozkurt Mahallesi Hisarkapı Uluyolu 122 numarada, Işık Mahallesi Seçkin Sokak 9 numarada, Özdemir Mahallesi Yılmazataksor Sokak 17 numarada, Aybey Mahallesi Eski Tabakhane Caddesi 2 numarada, Bozkurt Mahallesi Taşkın Sokaktaki tarihi konutta, Kemalöz Mahallesi Hakkı Yağcı Caddesi 34 numarada, Özdemir Mahallesi Cumhuriyet Caddesinde yer alan konutta, giriş cephelerinde üst kat çıkması ile birlikte merkezinde tek çıkma görülmektedir.

Kat çıkmalı üst katın ayrıca merkezi tek çıkma ile değerlendirildiği örneklerden biri de Aybey Mahallesi 1. Yurt Sokak 43 numarada yer alan konuttur. Zemin kat ve üzerinde iki kattan oluşan yapıda, merkezde yer alan kemerli girişin aksında, ikinci katta yer alan tek çıkma diğer örneklerden farklı olarak dairesel formdadır (Fotoğraf 11). Aynı form çatı bölümünde de sürdürülerek vurgulanmıştır.

Kat çıkması ile birlikte tek çıkmanın kullanıldığı örneklerden Özdemir Mahallesi Gün Sokak 10 numarada yer alan konutta tek çıkma merkezi değildir (Fotoğraf 12). Buna benzer uygulamalarla Özdemir Mahallesi Gün Sokak 18 numarada, Karaağaç Mahallesi Gediz Uluyolu 61 numarada, Köme Mahallesi Taslak Sokak 13-A/11 numarada, Bozkurt Mahallesi Gediz Uluyolu 24 numarada, Bozkurt Mahallesi Güneş Sokak 1 numarada, Işık Mahallesi Tirit Sokak 8 numarada, Köme Mahallesi Çatak Sokak 7 numarada bulunan evlerde karşılaşılmaktadır. Böylece üst katta simetrik bir görünüm söz konusu olamamaktadır.

Uşak tarihi konutlarında gönyeli çıkma da kat çıkması şeklinde cepheyi şekillendirmiştir. Üst katın üçgen bölümler halinde dışa taşırıldığı bu görünüm kimi örneklerde tek gönyeli, kimilerinde çift gönyeli, kimilerinde de ikiden fazla olarak cephe uzunluğuna göre tasarlanmıştır. Bozkurt Mahallesi Gediz Uluyolu Sokak 18 numarada (Fotoğraf 13) ve Karaağaç Mahallesi Gediz Uluyolu 62 numarada (Fotoğraf 14) yer alan evlerin cephelerinde kullanılan gönyeli çıkmalar üç sıra halinde verilmiştir. Köme Mahallesi Çatak Sokak 4 numarada hem giriş cephesinde hem de yan cephede uygulanmış gönyeli kat çıkması sokağı da asıl şekillendiren özellik durumuna gelmiştir (Fotoğraf 15).

Köme Mahallesi Şehit Feridun Alabaş Caddesi 9 numarada, Ünalın Mahallesi Müjde Sokakta, Köme Mahallesi Çözgün Sokakta, Köme Mahallesi Çözgün Sokak 30 numarada, Işık Mahallesi Seçkin Sokak 12 numarada ve Işık Mahallesi Tirit Sokak 4/6 numarada bulunan konutların giriş cephelerinde; Özdemir Mahallesi Gün Sokak 2 numarada, Köme Mahallesi 1. Çavdar Sokak 5/14-A numarada, Köme Mahallesi Çatak

Sokak Köşede yer alan konutta ise hem giriş hem de yan cephede gönyeli kat çıkması görülmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

Geleneksel Türk evini birbirine yaklaştıran en önemli unsurlarından birisi olan çıkmalar sokak dokusunun şekillenmesini sağlamış, sokağı hareketlendirmiştir. Roma dönemine kadar inen çıkmalı cephe düzeni, Bursa, Antalya, Safranbolu, Kula gibi yerleşimlerde, Anadolu dışındaysa Balkanlar'da özellikle Selanik'te Osmanlı dönemi konutlarında görülmüştür (Türker, 2007: 167).

Farklı çalışmalar içerisinde çıkma düzenleri, incelenen yöreye göre çeşitli gruplamalar altında değerlendirilmiştir. Bolu İli Göynük İlçesi evleri çıkmaz, merkezi çıkmalı, cephe boyu çıkmalı, açık çıkmalı, kapalı çıkmalı ve gönyeli çıkmalı olarak gruplandırılmışken (Dikmen-Toruk, 2015: 114), Bursa Cumalıkızık evlerinde düz çıkma, gönyeli çıkma, köşe çıkma ve çokgen çıkma şeklinde gruplama yapılmıştır (Perker, 2012: 6). Antalya Ürünlü Köyü evlerinde ise giriş kapısına göre çıkması sağda olanlar, çıkması solda olanlar ve çıkması ortada olanlar şeklinde gruplamaya gidilmiştir (Şimşek, 2007: 57). Benzer şekilde Kırklareli evlerinde de çıkma cephenin ortasında, sadece bir kenarında, iki kenarında ve tamamında görülen düzenleme ile tanıtılmıştır. Ayrıca bitişik nizamda yapılan evlerde genellikle gönye çıkmanın tercih edildiği ve bol miktarda da balkon düzenlemesinin kullanıldığı konu edilmiştir (Kurtişoğlu, 2014: 195-196). Edirne Kaleiçi'nde de Kırklareli örneklerine benzer şekilde, konutun tüm cephesinde, ortada, bir yanda, iki yanda ve köşede düzenlenmiştir çıkmalar üzerinde durulmuştur (Akansel, 2004: 110).

Uşak İli Merkez İlçede Aybey Mahallesi, Bozkurt Mahallesi, Işık Mahallesi, İslice Mahallesi, Karaağaç Mahallesi, Kemalöz Mahallesi, Küme Mahallesi, Özdemir Mahallesi ve Ünalın Mahallesi'nde yapılan incelemede tespit edilen 112 adet konuta ait çıkma düzenlemeleri incelendiğinde, evlerin 19 adedi çok katlı ve çıkmaz iken, 7 adedi tek katlıdır. Diğer tüm ögrecilerde çıkma uygulanmış olup büyük bir çoğunluğu teşkil etmektedir.

İncelenen örnekler tek çıkmalı, çift çıkmalı ve kat çıkmalı olarak gruplandırılmıştır.

Tek çıkmalı örnekler kendi içerisinde merkezi tek çıkmalı, merkezi olmayan tek çıkmalı, cumbalı ve açık çıkmalı (balkon) şeklinde alt gruplara ayrılmıştır. Çift çıkmalı konutlar da simetrik çift çıkmalı, simetrik olmayan çift çıkmalı, çift balkonlu örnekleri oluşturmuştur. Kat çıkmalı uygulama en fazla örneği barındırmakta olup, merkezde tek çıkması bulunan, merkezi olmayan tek çıkması bulunan ve gönyeli çıkmalı olarak değerlendirilmiştir.

İnceleme kapsamındaki konutlarda tek çıkmalı örneklerin sayısı 14 olup, bunlar içerisinde yalnızca biri merkezi tek çıkmalıdır. 6 adet örnek ise merkezi olmayan tek çıkmalıdır. 2 örnekte cumba ile karşılaşılmış olup, 5 örnekte de açık çıkma (balkon) kullanılmıştır. Özellikle cumbalı 2 örnekte konutun cephe malzemesinin aksine ahşap malzeme kullanımı dikkati çekmiştir. Kendine ait bir örtüsü bulunan cumbalar cephe

ortasında verilen cumbalara benzer şekilde Alaçatı evlerinde de oda ve sofalarla bağlantılı cumbaların yapımında ahşap kullanılmıştır (Kocamanoğlu, 2010: 190). Alaçatı evlerinde cumbalar genellikle cephe ortasında verilmiş olup ana giriş kapısı üzerinde yer almıştır (Çetinel, 2012: 27).

Çift çıkmalı örneklerin sayısı tek çıkmalılara göre daha az olup 8 adet örnek tespit edilmiştir. Bu örneklerden 5 adedinde simetrik çift çıkma daha yoğun kullanım alanı bulmuştur. 2 örnekte simetrik olmayan çift çıkma kullanılırken 1 örnekte çift balkona yer verilmiştir.

En fazla kullanılan düzenleme 70 adet örneği barındıran kat çıkmalı uygulamalardır. Özellikle de üst katın tümüyle öne çıkarılması sonucu oluşan cephe görünümü 28 adet konutta yer almıştır. Benzer şekilde kat çıkmasının merkezinde tek çıkmanın kullanıldığı örneklerde oldukça fazla tercih edilmiştir. 21 adet örnekte görülen bu uygulama ile daha çok simetrik cephenin ön planda tutulmaya çalışıldığı da gözlenmiştir. Yalnızca bir örnekte kat çıkması ile birlikte tek çıkma dairesel formu ile farklı bir görünüm oluşturmuştur. 8 adet örnekte ise simetri gayreti görülmemiş, kat çıkması ile birlikte merkezi olmayan tek çıkma kullanımı söz konusu olmuştur. Kat çıkmalı örnekler içerisinde değerlendirilen gönyeli çıkma, 12 adet eserde karşımıza çıkmıştır. Özellikle daha dar sokakların düzenlemesinde kullanılan gönye uygulaması daha hareketli sokak görünümünü de sağlamıştır.

Daha çok giriş cephesinde yoğunlaşan çıkma uygulamaları bu cephenin daha fazla önemsendiğini göstermiştir. Köşe binalarda her iki cephede de kullanılagelen çıkmalı form ile de karşılaşmış ancak farklı çalışmalardaki gibi köşe çıkma şeklinde kaydedilmemiştir. Gerek giriş cephesinde gerekse de yan cephede bulunsun simetrisinin de ön planda tutulduğu gözlenirken simetrik olmayan uygulamalar da yok değildir.

Daha çok sadeliğin ön planda tutulduğu Uşak evlerinde cephelerde, çıkmayı taşıma görevi üstlenen demirden imal edilmiş konsollar kullanılarak süslemeye de az da olsa yer verilmiştir. En erken 19. yüzyılın ortalarına tarihlendirilen Uşak'taki ev mimarisi örneklerinde, özellikle 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında inşa edilen yapılarda batılı etkiler yoğunlaşmış olup (Sayan, 1997: 128), bu etkiler daha çok ahşap ve alçı süslemelerde görülmüştür (İnce, 2010: 127). İncelenen örneklerde Karaağaç Mahallesi Gediz Ulu yolu 62 numarada yer alan konutta çıkma üzerinde, saçak altı seviyesinde kalemişi süsleme ile karşılaşmıştır.

Uşak'ta Merkez İlçede 112 konut üzerinde yapılan inceleme sonucunda, evlerin üst katlarının çoğunlukla çıkmalarla değerlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Yoğun kullanım alanı bulan çıkmalar, farklı düzenlemelerle verilerek, sade görünümlü konutta hareketi sağlamıştır. Özellikle de giriş cephelerinde yoğunlaşan çıkma uygulamaları sokak silüetinin şekillenmesine büyük katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Akansel, S. (2004). Edirne Kaleiçi Geleneksel Konutlarının Plan ve Cephe Özellikleri, *Selçuk Üniversitesi Müh-Mim. Fakültesi Dergisi*, 19/1, 101-112.
- Çetin, Y. (2006). Geleneksel Türk Evinde Cumba, *Sanat Tarihi Dergisi*, 15/2, 17-27.
- Çetinel, S. (2012). Alaçatı Evlerinin Cephe Tipolojisi (*Basılmamış Uzmanlık Tezi*), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Demirci, D. (2010). Isparta Evleri (*Basılmamış Doktora Tezi*), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dikmen, Ç. B. ve Toruk, F. (2015). Geleneksel Göynük Evlerinin Mekansal Yapısı ve Koruma Özellikleri, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17/1, 99-128.
- İnce, K. (2010). Uşak Yapılarında Batı Sanatı Etkileri, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1): 120-151.
- Kamarlı, E. (2007). Kastamonu Tarihi Dokusunda Yer Alan Geleneksel Konut Yapılarının Cephe Mimarisi Üzerine Tipolojik Bir Araştırma (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kocamanoğlu, N. M. (2010). Alaçatı 19. Yüzyıl ve 20. Yüzyıl Konut Mimarisi (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kurtişoğlu, G. A. (2014). Kırklareli Geleneksel Evlerinde Cephe Düzenlemeleri, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12: 187-219.
- Perker, Z. S. (2012). Geleneksel Cumalıkızık Konutlarında Cephe Özellikleri ve Günümüzdeki Durum, *6. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu*, Bursa.
- Sayan, Y. (1997). *Uşak Evleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sözen, M. ve Tanyeli, U. (1992). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Şimşek, D. (2007). Antalya, Ürünlü Köyü İle Konut Mimarisi Üzerine Bir Araştırma (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Türker, A. Ç. (2007). Ayvalık Evleri (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

FOTOĞRAFLAR



Fotoğraf 1. Bozkurt Mahallesi Hisarkapı Uluyolu No: 81



Fotoğraf 2. Özdemir Mahallesi Kuyu Sokak No: 24



Fotoğraf 3. Özdemir Mahallesi Gediz Uluyolu No: 51



Fotoğraf 4. Aybey Mahallesi İzci Sokak No: 36/38



Fotoğraf 5. Bozkurt Mahallesi Hisarkapı Uluyolu No: 83



Fotoğraf 6. Küme Mahallesi Birgül Sokak No: 14



Fotoğraf 7. Küme Mahallesi Taslak Sokak No: 4



Fotoğraf 8. Özdemir Mahallesi Cumhuriyet Caddesi Köşe



Fotoğraf 9. Özdemir Mahallesi Gün Sokak No: 11



Fotoğraf 10. Aybey Mahallesi 1. Yurt Sokak No: 43



Fotoğraf 11. Özdemir Mahallesi Gediz Uluyolu ile Çıkrık Sokak Köşe



Fotoğraf 12. Özdemir Mahallesi Gün Sokak No: 10



Fotoğraf 13. Bozkurt Mahallesi Gediz Uluyolu Sokak No: 18



Fotoğraf 14. Karaağaç Mahallesi Gediz Uluyolu No: 62



Fotoğraf 15. Köme Mahallesi Çatak Sokak No: 4